

28

ARCHAEOLOGIA BELGICA

Reeks overzichten betreffende archeologische opgravingen in België
uitgegeven door het
Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium
Dienst voor Opgravingen
Jachpark 10
Brussel 4

Gallo-romeins Graf uit Grobbendonk

J. MERTENS
Série de travaux à-part relatifs aux fouilles archéologiques en Belgique
édité par l'
Institut Royal de Patrimoine Artistique
Gallo-romeins Graf uit Grobbendonk
10 Parc du Cinquantenaire
Brussel 4

Revue archéologique de Belgique - Mémoires historiques
publiés par l'Institut royal de Patrimoine Artistique
1961, pp. 138 à 142

Brussel 1961

7

ARCHAEOLOGIA BELGICA

Reeks overdrukken betreffende oudheidkundige opgravingen in België,
uitgegeven door het
Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium
Dienst voor Opgravingen
Jubelpark 10
BRUSSEL 4.

Série de tirages-à-part relatifs aux fouilles archéologiques en Belgique,
édité par l'
Institut Royal du Patrimoine Artistique
Service des fouilles
10, Parc du Cinquantaire
BRUXELLES 4.

ARCHAEOLOGIA BELGICA

53

J. MERTENS

Gallo-romeins Graf uit Grobbendonk

Extrait de « *Scrinium Lovaniense* ». Mélanges historiques
Etienne Van Cauwenbergh, pp. 136 à 149.

Brussel 1961

Jozef MERTENS

GALLO-ROMEINS GRAF UIT GROBBENDONK

HET is een nog steeds algemeen verspreide mening als zouden de Kempen in de Romeinse tijd een woest en onbewoond gebied zijn geweest; graag past men op deze streek de beschrijving toe van Caesar waar deze de woonplaatsen van Menapiërs en Morienen afschildert als een land van water, bos en ven. Deze opvatting schijnt ons nochtans overdreven; het gaat niet op een latere toestand in een vroegere periode over te plaatsen. Voorzeker zijn de Kempen gedurende de eerste eeuwen van onze tijdrekening geen centrum van beschaving geweest; doch de dichte bevolking die we hier gedurende de vóór-romeinse periode kunnen vaststellen en waarvan de talrijke urnengrafvelden getuigen¹, kan zo maar niet ineens door de Romeinse bezetting zijn weggevaagd; we hebben weliswaar rekening te houden met invallen van vreemde volksstammen², doch hierbij verandert slechts de aard van de bevolking, niet zozeer de verspreiding van de bewoning. Meestal werden door de mens dezelfde woongronden uitgekozen, wat voor de Kempen neerkomt op de bezetting van de zandige heuvelruggen aan de bovenloop van de rivieren of deze van meer geschikte plekjes aan de samenloop ervan³. Studies en opgravingen uit de laatste jaren hebben aangetoond dat de Kempen gedurende de Romeinse periode geen *terra incognita* waren⁴.

1. H. ROOSENS-G. BEEEX, *Onderzoek van een urnenveld op de «Roosen» te Neerpelt in 1959* (*Archaeologia Belgica*, 48), Brussel, 1960, met bibliografie, blz. 91-94; G. BEEEX, *De Urnenveldencultuur in de Kempen* (*Publicaties van het Provinciaal Gallo-Romeins Museum te Tongeren*, 3), Tongeren, 1960, met verspreidingskaarten afb. 2 en 3.

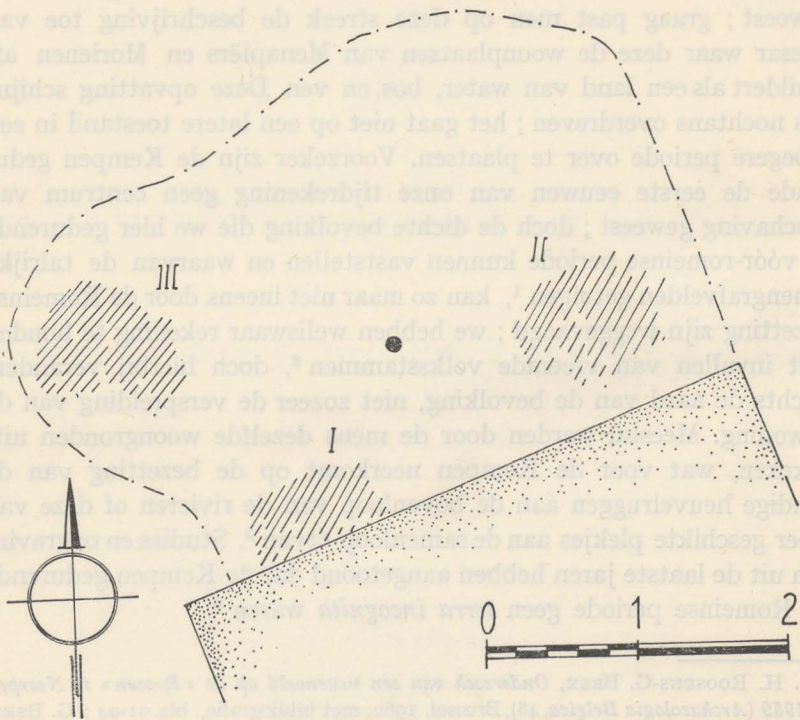
2. S. J. DE LAET, *De Kempen in de Romeinse en in de vroeg-merovingische tijd*, in *Brab. Heem*, 1950, dl. II, nummer 2.

3. C. EDELMAN - A. EDELMAN, *Bijdrage tot de ontginningsgeschiedenis van de zuidelijke zandgronden* (*Kultuurhistorische Verkenningen in de Kempen*, I), Oisterwijk, 1960, blz. 29-50, met kaart, blz. 31.

4. P. ROOSENS, *Taxandria in de Romeinse en Merovingische Tijd*, in *Taxandria*, 1958, dl. XXX, blz. 33-131, en *ibid.*, 1959/60, dl. XXXI-XXXII, blz. 3-78; G. BEEEX,

In deze korte nota willen we de aandacht vestigen op een recente vondst, vondst die licht kan werpen op het belang en de aard van de Romeinse bezetting in de Kempen: het gaat hier om de ontdekking van een belangwekkend graf te Grobbendonk¹. Gelegen aan de zuidwestrand van het historische Taxandria², aan de samenloop van de Kleine Nethe en van de Aa, vormt Grobbendonk één van de westelijke uitlopers van de zandige Kempische hoogvlakte, een gebied dat steeds een zekere aantrekkingskracht op de mens heeft uitgeoefend.

Toen in september 1956 op het erf van de houtzagerij Dingenen³ een ondergrondse elektrische leiding werd aangelegd, stootten de werklieden op zeer geringe diepte reeds op Gallo-Romeins vaatwerk.

AFB. I. — Schikking van de grafgraven rondom de urne.

Noord-Brabant in de Romeinse tijd, in *Brab. Heem*, 1953, dl. V, blz. 125-134; zie ook S. J. DE LAET, *art. cit.*

1. *Fasti Archaeologici*, 1956, dl. XI, art. 5830, afb. 152.

2. Cfr P. ROOSSENS, in *Taxandria*, 1958, dl. XXX, blz. 35-39.

3. Floris Primsstraat, Grobbendonk.

Z. E. H. Mattheussen, destijds rustend pastoor te Vorselaar¹, werd van de vondst op de hoogte gebracht en op zijn verzoek schonk de heer Dingenen hem welwillend de toelating het terrein verder te onderzoeken. Op een oppervlakte van ongeveer tien vierkante meter kwamen drie groepen vaatwerk aan het licht, in totaal 22 stuks, welke klaarblijkelijk geschikt waren rondom een centraal geplaatste lijkurne (afb. 1). Tijdens de opgraving kon niet worden vastgesteld of deze drie reeksen afzonderlijke bijzettingen vormden; de plaats van de urne, alsmede het feit dat in deze laatste alléén verbrande beenderresten werden aangetroffen zouden kunnen wijzen op één graf; hoewel enkele sporen van hout en nagels werden gevonden, kon toch niet juist bepaald worden of het geheel in een grote houten kist was geplaatst, zoals dit bij sommige Haspengouwse of Noord-Brabantse graven het geval was²; de globale verspreiding van het vaatwerk kan zeer goed ingeschreven worden in de omvang van een normale tumulus-grafkelder³. Van de eventuele grafheuvel was echter niets meer te merken.

Het grafmobielier omvat in totaal 23 stuks, op één uitzondering na (nr. 3), alles aardewerk. In de hierna volgende beschrijving trachten we de voorwerpen te behandelen in het verband waarin ze werden aangetroffen⁴ (zie afb. 2 en 3).

Reeks A: deze bevatte vijf stuks; drie hiervan, totaal in scherven, konden we niet meer terugvinden.

1. Kleine, bolronde urne 12,6 cm hoog, in bleke, grauwbroune, tamelijk harde en fijne klei, waarin hier en daar kleine rode stippeltjes zichtbaar zijn⁵; de wand is versierd met vier horizontale, licht ingedrukte banden;

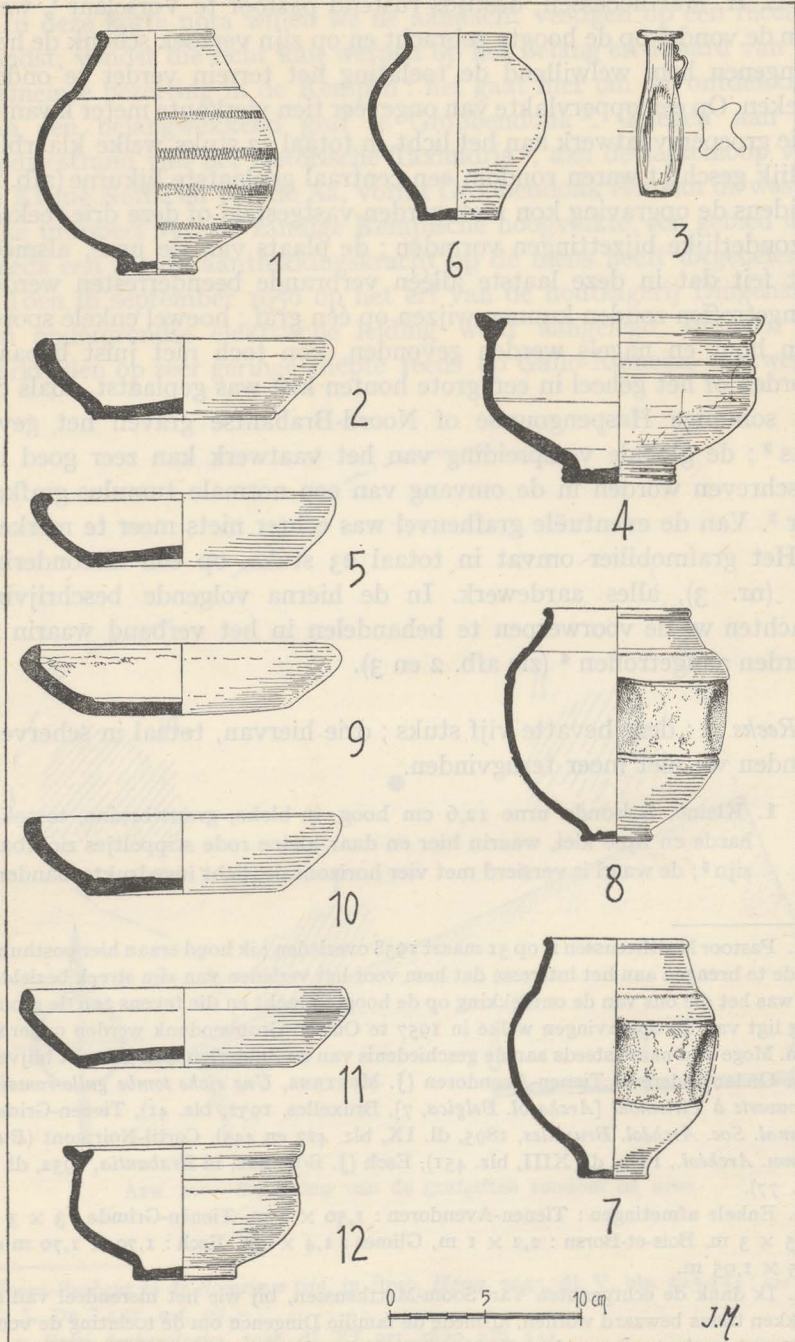
1. Pastoor Mattheussen is op 31 maart 1958 overleden; ik houd eraan hier postuum hulde te brengen aan het interesse dat hem voor het verleden van zijn streek bezield; hij was het die ons van de ontdekking op de hoogte bracht en die tevens aan de grondslag ligt van de opgravingen welke in 1957 te Ouwen-Grobbendonk werden ondernomen. Moge zijn naam steeds aan de geschiedenis van de Zuiderkempen gehecht blijven.

2. Onder andere te Tienen-Avendoren (J. MERTENS, *Une riche tombe gallo-romaine découverte à Tirlemont* [*Archaeol. Belgica*, 7], Bruxelles, 1952, blz. 41), Tienen-Grimde (*Annal. Soc. Archéol. Bruxelles*, 1895, dl. IX, blz. 422 en 445), Cortil-Noirmont (*Bull. Comm. Archéol.*, 1874, dl. XIII, blz. 451), Esch (J. BOGAERS, in *Brabantia*, 1952, dl. I, blz. 77).

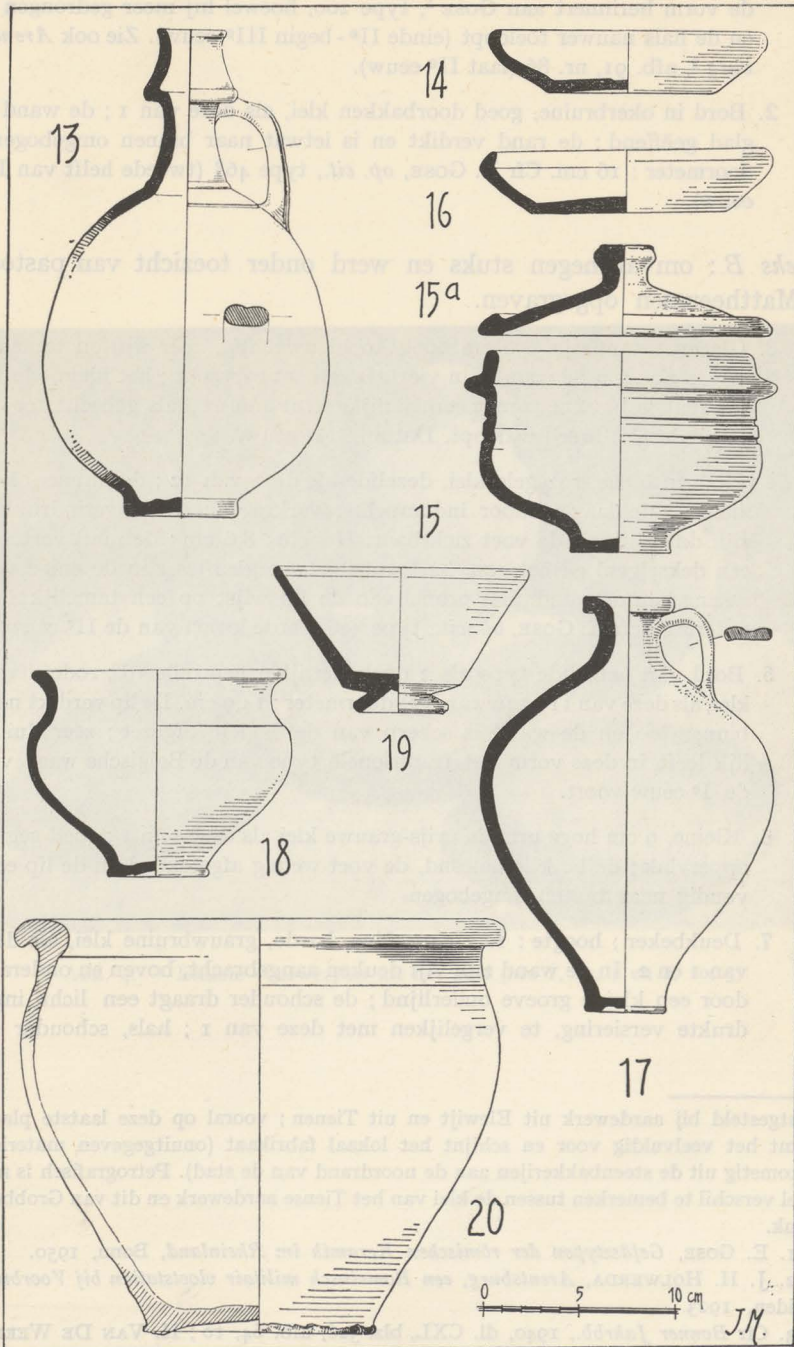
3. Enkele afmetingen: Tienen-Avendoren: 1,50 × 2 m, Tienen-Grimde: 3 × 3 m en 5 × 3 m, Bois-et-Borsu: 2,2 × 1 m, Glimes: 1,4 × 1,5, Esch: 1,70 × 1,70 m en 1,95 × 1,95 m.

4. Ik dank de echtgenoten Van Soom-Mattheussen, bij wie het merendeel van de stukken thans bewaard worden, alsmede de familie Dingenen om de toelating de voorwerpen ter plaatse te onderzoeken en te tekenen.

5. De klei die we herhaalde malen te Grobbendonk aantreffen, hebben we eveneens

AFB. 2. — Grafmobilier.

AFB. 3. — Grafmobilier.

de vorm herinnert aan GOSE¹, type 200, hoewel hij meer gedrongen is en de hals nauwer toeloopt (einde IIe - begin IIIe eeuw). Zie ook *Arentsburg*², afb. 91, nr. 86 (laat IIe eeuw).

2. Bord in okerbruine, goed doorbakken klei, als deze van 1; de wand is glad geëffend; de rand verdikt en is ietwat naar binnen omgebogen; doormeter: 16 cm. Cfr E. GOSE, *op. cit.*, type 468 (tweede helft van IIe eeuw).

Reeks B: omvat negen stuks en werd onder toezicht van pastoor Mattheussen opgegraven.

3. Glazen traanflesje, 8,6 cm hoog, in blauwachtig, zeer fijn en tamelijk zuiver glas; in de wand zijn vier deuken aangebracht; het klein, geribd handvat is bovenaan met een sierlijke krul aan de hals gehecht terwijl het onderaan breed uitloopt. Datum: IIe eeuw.
4. Kom in bleke, rozegale klei, dezelfde als deze van 12; de dunne, okerkleurige deklaag is door indompeling verkregen: de vingerindrukken zijn duidelijk op de voet zichtbaar. Hoogte: 8,6 cm; de rand vertoont een dekselgeul en het zgn. hartprofiel; twee gleufjes zijn de enige versiering van de wand. Het profiel van de lip wijst op een tamelijk late datering: cfr E. GOSE, *op. cit.*, type 506 (derde kwart van de IIe eeuw)³.
5. Bord van hetzelfde type als 2 doch sierlijker geprofileerd; rode, harde klei, als deze van 11; ruwwandig; doormeter: 14,9 cm. De lip verdikt naar binnen toe en de wand is scherp van de bodem afgezet; zeer duidelijk leeft in deze vorm het traditionele type van de Belgische waar van de I^e eeuw voort.
6. Kleine, 9 cm hoge urne in grijs-gauwe klei als deze van 1; goed geglad oppervlak; de buik is bolrond, de voet weinig afgetekend en de lip eenvoudig naar buiten omgebogen.
7. Deukbeker; hoogte: 12,2 cm; fijne, harde, grauwbruine klei, als deze van 1 en 2. In de wand zijn vijf deuken aangebracht, boven en onderaan door een kleine groeve onderlijnd; de schouder draagt een licht ingedrukte versiering, te vergelijken met deze van 1; hals, schouder en

vastgesteld bij aardewerk uit Elewijt en uit Tienen; vooral op deze laatste plaats komt het veelvuldig voor en schijnt het lokaal fabrikaat (onuitgegeven materiaal afkomstig uit de steenbakkerijen aan de noordrand van de stad). Petrografisch is niet veel verschil te bemerken tussen de klei van het Tiense aardewerk en dit van Grobben-donk.

1. E. GOSE, *Gefäßtypen der römischen Keramik im Rheinland*, Bonn, 1950.

2. J. H. HOLWERDA, *Arentsburg, een Romeinsch militair vlootstation bij Voorburg*, Leiden, 1923.

3. Cfr *Bonner Jahrb.*, 1940, dl. CXL, blz. 326, afb. 64, 10; H. VAN DE WEERD, *Inleiding tot de Gallo-Romeinse Archeologie der Nederlanden*, Antwerpen, 1944, afb. 52, 19.

AFB. 4. — Enkele voorwerpen uit het graf (nrs 1, 17, 7 en 2, 10, 5).

- voet zijn geëffend, terwijl de zone met de deuken ruw werd gehouden ; het polieren geschiedde na het aanbrengen van de deuken en de gleuven. Dit aardewerktype komt veelvuldig voor in de IIe en in de IIIe eeuw, hoewel dan meest met een blinkende deklaag versierd : E. GOSE, *op. cit.*, type 199 (einde IIe eeuw) en 210 (tweede helft van de IIIe eeuw) ; H. VAN DE WEERD, *op. cit.*, afb. 46. 4A.
8. Deukbeker, zelfde klei en type als 7 ; de voet is iets fijner geprofileerd en de hals wat nauwer toelopend ; hoogte : 12 cm. Zelfde datum en makelijk.
 9. Bord met schuine wand en naar binnen gebogen, scherp afgezette lip ; de bodem is ietwat bol ; langs binnen is de wand tamelijk slordig afgewerkt, terwijl de buitenkant zorgvuldig is geglad. Klei als deze van 1, 6 of 7, doch wat roder gekleurd.
 10. Bord met schuine wand en licht omgebogen lip ; doormeter : 16,7 cm ; klei als 1, met glad glanzend oppervlak en ruwe binnenwand. Voorbeeld van gewone waar die, omwille van de zeer traditionele vorm, niet nauwkeurig te dateren is ¹.
 11. Bord in goed-doorbakken, oranjekleurige klei ; doormeter : 172 mm ; de bodem is licht gewelfd, de wanden schuin en de halfronde lip met een tamelijk scherpe knik naar binnen omgebogen ; de klei komt overeen met deze van de meeste andere borden (1, 6, 7 en 8) doch is meer oxyderend rood gebrand. Ook in deze vorm leeft duidelijk de traditie van de oude Belgische waar voort : cfr E. GOSE, *op. cit.*, type 286.

Reeks C : deze omvat acht stuks, waaronder twee kruikjes, twee kommetjes, waarvan één met deksel, twee borden, een kleine urne en een tas.

12. Kom in bleke, roosachtige klei ; materiaal en vorm komen volledig met deze van 4 overeen, hoewel 12 zorgelozer is afgewerkt. Hoogte : 6,8 cm.
13. Kruik in witte, tamelijk zuivere klei ; gladde, zandig aanvoelende wand zonder deklaag ; hoogte : 25,6 cm. De eivormige buik rust op een rechte, ietwat gewelfde standing ; de overgang van buik tot hals is onderlijnd door een reliëfband en een ondiep gleufje ; de mond is trechtervormig, het handvat tweeledig. Varianten van dit vaastype treft men niet zelden aan in de Haspengouwse tumuli ² : de kruik van Tienen-

1. Cfr R. NIERHAUS, *Das römische Brand- und Körpergräberfeld « Auf der Steig » in Stuttgart-Bad Cannstatt*, Stuttgart, 1959, graf 56, pl. VIII, C 1 (IIe eeuw).

2. Voorbeelden, onder andere, uit Tienen-Avendoren, Tienen-Grimde, Walsbetz, Fresin alsmede Flavion en Gesves : J. MERTENS, in *Archaeol. Belg.*, 1952, nummer 7, blz. 68 ; gelijkaardig type uit Elewijt (J. MERTENS, *De Romeinse Vicus te Elewijt*, (*Archaeol. Belgica*, 19), Brussel, 1954, blz. 42, afb. 11, 19) en Voerendaal (W. C. BRAAT, *De grote Romeinse Villa van Voerendaal*, in *Oudheidk. Mededelingen*, 1953, N. R., dl. XXXIV, afb. 13, 24) ; Braat aanziet het hier als een lokaal produkt. In het materiaal uit de steenbakkerij te Tienen komt het type eveneens veelvuldig voor (zie hoger, nota 5, blz. 138).

Avendoren, bij voorbeeld, kan best met ons nummer 13 vergeleken worden, hoewel zij iets slanker is ; zij zou daarom nog rond het midden van de IIe eeuw kunnen gedateerd worden. Bij latere voorbeelden wordt het mondstuk steeds hoger : E. GOSE, *op. cit.*, type 388 (begin IIIe eeuw), 389 (tweede helft van de IIIe eeuw) ; beschilderd exemplaar : E. GOSE, *op. cit.*, 271 (tweede helft van de IIIe eeuw).

14. Bord in grauwe, goed gegladde en fijne klei, als deze van 1 ; doormeter : 14,3 cm ; gewelfde bodem en schuine, bovenaan naar binnen omgebogen wand. Cfr E. GOSE, *op. cit.*, type 467 (midden van de IIe eeuw).

15. Kom in bruinrode, fijne en harde klei ; de buitenkant is bij middel van een hard voorwerp glad gestreken terwijl horizontaal gepolierde strepen, onderlijnd door twee gleuven, de wand versieren. Rond de schouder loopt een horizontaal uitspringende band. Waarschijnlijk staan we hier voor de lokale interpretatie van een type waarbij de rand normaal naar buiten is omgebogen, als bv. E. GOSE, *op. cit.*, type 503 (eerste helft van de IIe eeuw). Hoogte : 10,5 cm.

15a. Deksel in bleke klei met ruwwandig oppervlak ; de sterk verdikte rand wijst op een late datum : E. GOSE, *op. cit.*, type 564 (tweede helft van de IIIe eeuw). Bij de ontdekking stond dit deksel op nummer 15.

16. Bord in grauwe, harde klei, als deze van 1 ; aan de buitenkant geëffend ; doormeter : 15,6 cm. De vorm komt overeen met deze van 9, doch 16 is zuiverder afgewerkt.

17. Kruik in witte, harde klei. Hoogte : 21,5 cm ; peervormig profiel, met duidelijke standring ; tweeledig oor ; effen, horizontale lip, dadelijk boven het handvat aangezet ; de korte, min of meer trechtervormige hals is kenschetsend voor de IIe eeuw : *Arentsburg*, afb. 89, nr. 32 (einde IIe eeuw), *Stuttgart-Bad Cannstatt*¹, graf 28 (midden IIe eeuw) en graf 29 (begin IIe eeuw). De vorm van de buik past echter beter in de tweede helft van de IIe eeuw : E. GOSE, *op. cit.*, type 377 en 380 (derde kwart van de IIe eeuw).

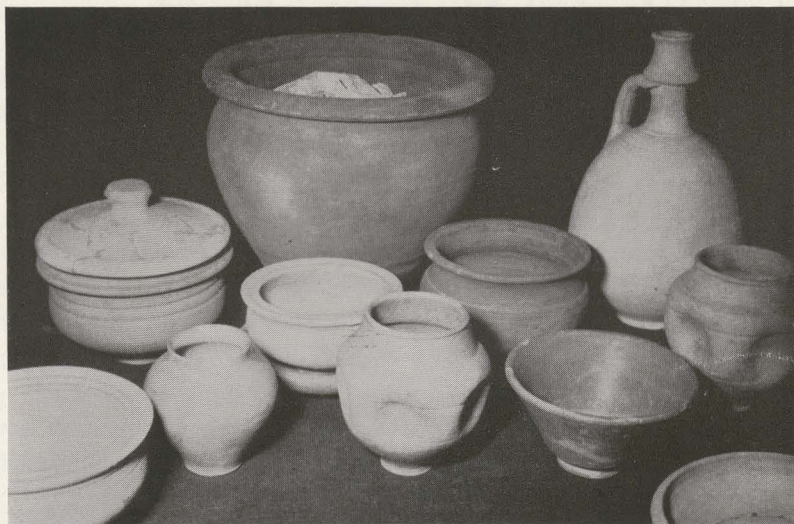
18. Kleine urne in grijze, goed gegladde klei ; hoogte : 10,8 cm. De voet is zeer fijn afgewerkt, met duidelijk afgezette standring. Dit vaastype komt gedurende gans de Romeinse periode voor en is een traditionele vorm.

19. Tas in terra sigillata : zuivere, rode, met blinkende deklaag versierde klei ; hoogte : 7,5 cm : GOSE, *op. cit.*, type 73 (einde IIe - begin IIIe eeuw) en 79 (tweede helft van de IIIe eeuw) ; de rechte wand, alsmede de profilering van de voet, kunnen op een late datum wijzen².

20. Grote, 21,3 cm hoge, konische urne in grijszwarte, tamelijk gladde

1. Zie hoger, nota 5, blz. 138.

2. F. OSWALD - T. D. PRYCE, *An Introduction to the Study of Terra Sigillata*, Londen, 1920, blz. 190.

AFB. 5. — Voorwerpen uit het graf (nrs 15/15^a, 20, 13, 6, 4, 8, 18, 19 en 7).

klei. De brede, horizontaal afgeronde lip is scherp van de hals gescheiden. Deze urne bevatte de lijkbrand en stond opgesteld in het centrum van de drie hogervermelde reeksen vaatwerk. Bij de brandresten werd geen enkel spoor van grafgift vastgesteld; volgens het anthropologisch onderzoek van de lijkas werd hier een volwassen jong individu, waarschijnlijk van het mannelijk geslacht, bijgezet¹.

Opvallend bij dit grafmobiel is de grote homogeniteit in het materiaal, — uitsluitend aardewerk, op één stuk na, — het geringe aantal sigillata-voorwerpen, — slechts nr. 19, — alsmede de totale afwezigheid van metalen vaatwerk, glas, sieraden of klein gebruiksgoed; zelfs het veelvuldig voorkomende muntstuk ontbreekt hier. Het is niet waarschijnlijk dat deze afwezigheid te wijten is aan een onvolledig onderzoek, daar het terrein in de onmiddellijke omgeving van de lijkurne volledig werd doorgraven². Misschien mag het verschijnsel verklaard worden door het feit dat de Kempen in de Romeinse periode economisch niet kunnen vergeleken worden met het rijkere en meer vruchtbare Haspengouw³. Ook zou de chronologische faktor een zekere rol kunnen hebben gespeeld daar het graf van Grobbendonk eerder van late datum is en op het einde van de IIe, misschien zelfs in het begin van de IIIe eeuw, mag geplaatst worden⁴.

Vestigen we tenslotte de aandacht op een technische bijzonderheid: van de 21 gekende stukken zijn er 13 vervaardigd met éénzelfde klei en denkelijk in dezelfde werkplaats: 1, 2, 6, 7, 8, 9, 10, 14 en 16 hebben

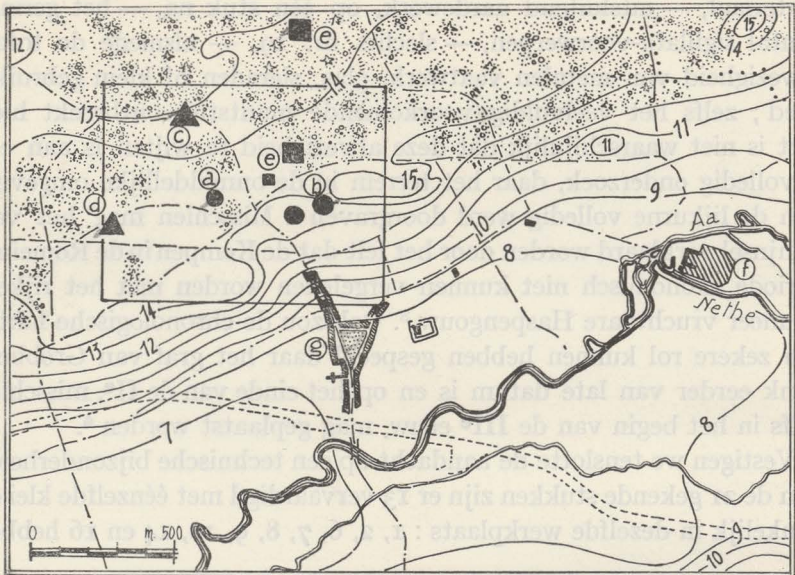
1. Het anthropologisch onderzoek werd uitgevoerd door Dr. Med. P. Janssens (Antwerpen): zie bijlage.

2. Het zou de moeite lonen ook het terrein op een grotere afstand rond het graf te onderzoeken; grafkamers onder tumuli liggen gewoonlijk niet dicht bij mekaar; te Esch (Noord-Brab.), waar de omstandigheden met deze van Grobbendonk kunnen vergeleken worden, liggen de graven van 20 tot 23 m van mekaar.

3. Cfr M. AMAND, *Roman Barrows in Belgium* (*Anal. Archaeologica. Festschrift F. Fremersdorf*), Keulen, 1960, blz. 69-81. Hoewel de graven te Esch getuigen van een grotere rijkdom, domineert hier eveneens het aardewerk: J. BOGAERS, *Romeins Nederland (Honderd Eeuwen Nederland)*, 's Gravenhage, 1959, blz. 163, afb. 25; ID., *Romeinse grafvondst te Esch*, in *Brabantia*, 1952, dl. I, blz. 177-178, en ID., in *Nieuwsbull. Kon. Ned. Oudh. Bond.*, dl. XIII, arch. nieuws, kol. 54, 67-68, 64, 269; cfr eveneens een graf uit Berghem: G. BEEB in *Brab. Heem*, 1955, dl. VII, blz. 113-116. Het graf van Grobbendonk kan best vergeleken worden met vondsten uit Riemst of Rosmeer: H. ROSENS - M. VANDERHOEVEN, *Een verdwenen tumulus te Rosmeer* (*Archaeol. Belg.*, 24), Brussel, 1955, en P. DE SCHAEZTEN, *La tombe belgo-romaine de Riemst*, in *Bull. Inst. Arch. Liégeois*, 1949/50, dl. LXVII, blz. 37-60.

4. Het graf blijkt ons later dan de inval van de Chauci (172-174), en de bewoners van Grobbendonk schijnen deze woelingen overleefd te hebben. De onlangs te Esch ontdekte tumuli zijn van dezelfde tijd: J. BOGAERS, *art. cit.*, nota 22.

een eenvoudig geëffend oppervlak ; 5 en 11 zijn uit dezelfde klei, doch roder gebrand, terwijl 4 en 12 een bleke deklaag vertonen. De klei is overal bleek, okerkleurig, hard en goed doorbakken. Een vergelijking met aardewerk uit Tienen, Elewijt en Tongeren wijst erop dat we hier te doen hebben met produkten van een tamelijk belangrijke werkplaats, hoewel deze nog niet nader gelokaliseerd kan worden ¹.

AFB. 6. — Topografische verspreiding van de vondsten te Grobbendonk : a) tumulus b) Romeinse villa, c) kapel van Ouwen, d) Merovingisch grafveld, e) voor- en vroeg, romeinse vondsten, f) kasteel van Grobbendonk, g) dorpskom.

De tumulus, — of grafveld ? — van Grobbendonk wijst op het bestaan van een belangrijke nederzetting ; deze ligt op ongeveer 400 m ten oosten van het graf, op de plaats genaamd de Steenberg ; herhaaldelijk werden hier pannen, hypokausttegels en ander bouw-materiaal ontdekt ² ; een paar munten alsmede talloze aardewerk-scherven kwamen eveneens aan het licht ; het terrein werd echter nooit systematisch onderzocht ³. Het materiaal laat geen nauw-

1. Zie hoger, nota 5, blz. 138.

2. Veel van dit materiaal werd herbruikt bij de bouw van de Romaanse kerk te Ouwen-Grobbendonk (ong. 300 m ten noorden van het graf) (afb. 7, C).

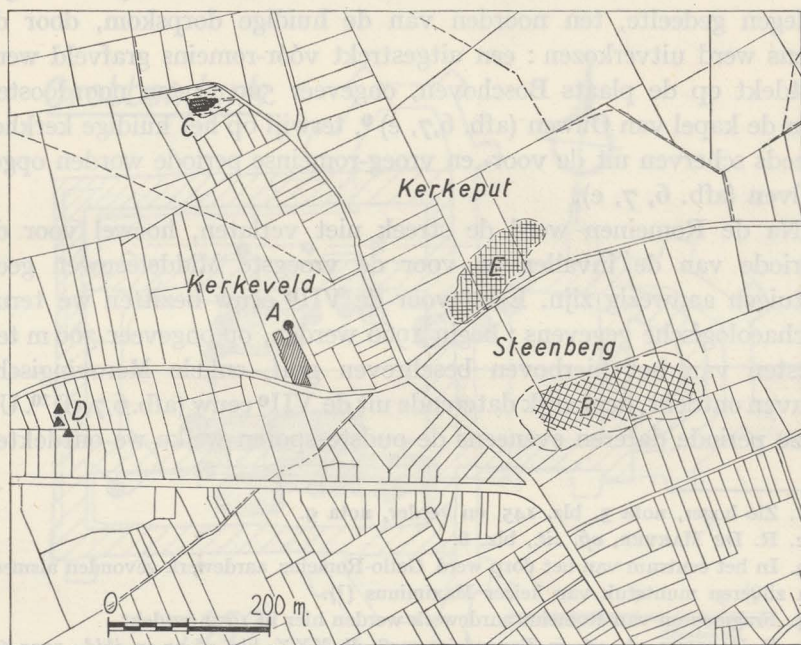
3. L. STROOBANT, *Découverte d'une villa romaine à Grobbendonk*, in *Bull. Acad. Archéol.*, 1909, blz. 67-74 ; R. DE MAEYER, *De Overblijfselen van de Romeinsche Villa's*

AFB. 8. — Gesp uit één van de oudste graven uit de kapel van Ouwen (schaal 1/1).

keurige datering toe, het muntstuk van Vespasianus betekent slechts een *terminus post quem* ¹.

Lokale traditie beweert dat op de Steenbergen destijds een stad bestond, genaamd Ouwen ², terwijl in de XVIe eeuw vele voorwerpen, al of niet in de omgeving gevonden, bewaard werden in de verzameling G. Schetz, op het kasteel te Grobbendonk ³. Steeds duikt de herinnering aan vroegere bewoning weer op, hetzij onder de vorm van een kamp, hetzij onder deze van een stad; dat daarin een grond van waarheid schuilt bewijzen de talrijke vondsten te Grobbendonk

AFB. 7. — Kadasterplan van het noordelijk deel van Grobbendonk: a) tumulus, b) Romeinse villa, c) kapel van Ouwen, d) Merovingisch grafveld, e) voor- en vroegromeinse overblijfselen.

in België. *Archaeologische Inventaris*, I, Antwerpen, 1940, blz. 1; P. ROSENS, *art. cit.*, in *Taxandria*, 1959/60, dl. XXXI-XXXII, blz. 6.

Een deel van de voorwerpen worden thans bewaard in het Museum Taxandria te Turnhout.

1. Enkele terra sigillata-scherven kunnen nog in de IIe eeuw geplaatst worden: L. STROOBANT, *art. cit.*, pl. IV.

2. De traditie klimt voorzeker op tot in de XVIe eeuw: P. J. GOETSCHALCKX, *Geschiedenis van Grobbendonk*, I, blz. 12.

3. JOANNES GOROPHUS BECANUS, *Origines Antverpianae*, uitg. 1569, blz. 43; J. P. GOETSCHALCKX, *op. cit.*, blz. 2-3.

gedaan en daterende zowel uit de prehistorische als uit de Romeinse en de Merovingische perioden ¹.

De hoger gelegen zandruggen van Grobbendonk-Herentals en omgeving leverden verschillende sporen van Romeinse bewoning: zij zijn gelegen langs een strook welke men van zuid naar noord, dwars doorheen de Kempen, kan volgen: Bekkevoort ², Rillaar ³, Olen ⁴, Vorselaar ⁵, Grobbendonk, Rijkvorsel ⁶, Hoogstraten ⁷; misschien heeft een *diverticulum* al deze plaatsen verbonden; doch hiervan blijft geen enkel spoor over ⁸.

Wat Grobbendonk zelf betreft, zien we dat hoofdzakelijk het hoger gelegen gedeelte, ten noorden van de huidige dorpskom, door de mens werd uitverkozen: een uitgestrekt vóór-romeins grafveld werd ontdekt op de plaats Boshoven, ongeveer 500 m ten noordoosten van de kapel van Ouwen (afb. 6,7, e) ⁹, terwijl op het huidige kerkhof steeds scherven uit de voor- en vroeg-romeinse periode worden opgedolven (afb. 6, 7, e).

Na de Romeinen werd de streek niet verlaten, hoewel voor de periode van de invallen en voor de vroegste Middeleeuwen geen getuigen aanwezig zijn. Eerst voor de VIIe eeuw bezitten we terug archaeologische gegevens: begin 1960 werden, op ongeveer 300 m ten westen van het hierboven beschreven graf, enkele Merovingische graven ontdekt, denkelijk daterende uit de VIIe eeuw (afb. 6,7, d) ¹⁰. Uit deze periode dateren eveneens de oudste sporen welke we ontdekten

1. Zie hoger, nota 3, blz. 145, en verder, nota 9.

2. R. DE MAEYER, *op. cit.*, blz. 8.

3. In het centrum van het dorp werd Gallo-Romeins aardewerk gevonden alsmede een zilveren muntstuk van keizer Maximinus (?).

4. Fragmenten van Romeins aardewerk werden hier in 1952 ontdekt.

5. P. ROOSENS, *op. cit.*, in *Taxandria*, 1958, dl. XXX, blz. 96-97 en *ibid.*, 1959/60, dl. XXXI-XXXII, blz. 12.

6. L. STROOBANT, in *Taxandria*, 1905, dl. II, blz. 206; P. ROOSENS, *art. cit.*, in *Taxandria*, 1959/60, dl. XXXI-XXXII, blz. 10.

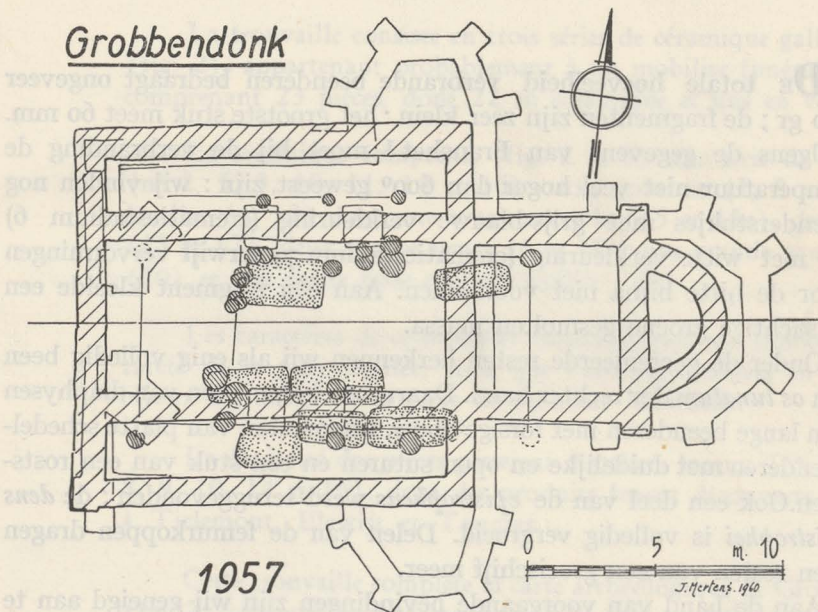
7. A. G. B. SCHAYES - C. PIOT - C. VAN DESSEL, *La Belgique et les Pays-Bas avant et pendant la domination romaine*, dl. III, Brussel, 1877, blz. 477.

8. J. MERTENS, *Les routes romaines de la Belgique* (*Archaeol. Belg.*, 33), Brussel, 1957, blz. 25; voor Noord-Brabant, zie G. BEEK, *art. cit.*, in *Brab. Heem*, 1953, dl. V, blz. 125-134, en B. H. STOLTE, *De zuidelijke weg van de Tabula Peutingeriana door het land der Bataven*, in *Berichten R. O. B.*, 1959, dl. IX, blz. 63.

9. L. STROOBANT, *La nécropole par incinération de Grobbendonk*, in *Bull. Acad. Arch.*, 1905, I, blz. 36-55, en *Id.*, in *Taxandria*, 1905, dl. II, blz. 71-95; bronzen armbanden werden ontdekt op de plaats van de Romeinse villa: L. STROOBANT, *Bracelets de l'âge du bronze trouvés à Grobbendonk*, in *Bull. Acad. Arch.*, 1908, blz. 162-164.

10. Ik dank de heer Van Dyck, gemeentesecretaris te Grobbendonk, die me de inlichtingen hieromtrent verschafte.

tijdens de opgravingen in de thans verdwenen kerk van Ouwen (afb. 6,7, c) : enkele zeer belangrijke personen waren op deze plaats begraven en rond hun graf ontwikkelde zich een eredienst welke we als de oorsprong van de geschiedenis van het christelijke Ouwen-Grobbendonk mogen aanzien. Hoewel deze personen nog naar heidense traditie waren bijgezet, in volle wapenrusting, — hiervan getuigen de rijk versierde gespen (afb. 8) en de grote zwaarden, — werd toch zeer kort daarna, op hun graf, een kleine houten kapel opgericht, herhaalde malen hernieuwd en ten slotte vervangen, denkkelijk in de XIIe eeuw, door een grote, driebeukige Romaanse kerk (afb. 9).

AFB. 9. — Grondplan van de vroegere kerken van Grobbendonk, met aanduiding van de resten van de houten kerk en de plaats van de Merovingische graven.

Bijna ononderbroken kan de bezetting van dit plekje van de Kempen gevolgd worden van in de vroegste tijden tot op heden. Voorzeker heeft de geografische faktor hier een belangrijke rol gespeeld en heeft hij de continuïteit van de bewoning in de hand gewerkt. De Romeinse periode, en het graf dat het onderwerp was van deze nota, vormen slechts een schakel in deze eeuwenlange ontwikkeling doch zij zijn tevens een aanwijzing voor het traditionele element in de menselijke geschiedenis.

BIJLAGE

Dr. P. JANSSENS

ONDERZOEK DER CREMATIERESTEN UIT EEN
TUMULUS TE GROBBENDONK

DE totale hoeveelheid verbrande beenderen bedraagt ongeveer 750 gr ; de fragmenten zijn zeer klein : het grootste stuk meet 60 mm. Volgens de gegevens van Franchet¹ moet bij de verbranding de temperatuur niet veel hoger dan 600° geweest zijn : wij vinden nog beenderstukjes met grijs-blauwe verkleuring (crematiestadium 6) en met witte verkleuring (crematiestadium 7) terwijl vervormingen door de hitte bijna niet voorkomen. Aan één fragment kleefde een glasachtige groene gesmolten massa.

Onder de gecremeerde resten herkennen wij als enig volledig been een *os lunatum* der rechter hand. Daarnaast fragmenten van diaphysen van lange beenderen met forsige bouw, fragmenten van platte schedelbeenderen met duidelijke en open suturen en een stuk van een rostsbeen. Ook een deel van de *epistropheus* werd teruggevonden : de *dens epistrophei* is volledig vergroeid. Delen van de femurkoppen dragen geen resten van een groeischijf meer.

Aan de hand van voorgaande bevindingen zijn wij geneigd aan te nemen dat het hier resten betreft van een volwassen jong individu, waarschijnlijk van het mannelijk geslacht.

De beenderresten van deze tumulus zijn niet alleen van menselijke afkomst. Wij vonden een beenderfragment waarin een nog niet volledig uitgekomen tand zichtbaar was ; het geldt hier een linker eerste molaar van de onderkaak van een jonge hond.

1. Uit C. MOREL, *Le tumulus nr. 10 du Freyssinel (Causse de Sauveterre)*, in *Bull. Soc. Préhist. franc.*, 1934, n° 4, blz. 177-194.

J. MERTENS

Tombe gallo-romaine découverte à Grobbendonk.

Les nombreuses trouvailles faites en Campine prouvent que la partie septentrionale de la Belgique n'était pas une « terra incognita » à l'époque romaine.

Cette notice est consacrée à une découverte datant de septembre 1956 et faite à Grobbendonk, village situé aux confins de la Toxandrie historique au confluent de la Petite Nethe et de l'Aa.

La trouvaille consiste en trois séries de céramique gallo-romaine (fig. 2), appartenant probablement à un mobilier funéraire unique, comprenant 23 pièces, dont 22 en céramique et une en verre.

La céramique comprend (fig. 2 et 3) une série de 7 assiettes (n° 2, 5, 9, 10, 11, 14 et 16), trois gobelets (1, 8 et 7), trois écuelles (4, 12) dont une avec couvercle (15 et 15a), deux cruches (13 et 17), deux petites urnes (6 et 18), une grande urne cinéraire (20) et une petite tasse en terre sigillée (19).

Les caractères de ce mobilier funéraire sont son homogénéité, la rareté de la terre sigillée, ainsi que l'absence d'objets en métal, de bijoux ou même de la pièce de monnaie habituelle.

La majorité des pièces provient d'ateliers locaux (n° 1, 2, 6, 7, 8, 9, 10, 14 et 16), dont des produits furent découverts également à Tirlemont, Elewijt et Tongres.

Cette trouvaille complète la carte archéologique de Grobbendonk (fig. 7) comprenant également une villa romaine (B), des nécropoles de l'âge du fer (E), un cimetière mérovingien (D) et l'ancienne église de Ouwen (C et fig. 9) érigée à l'emplacement d'un cimetière mérovingien du VIIe siècle, dont plusieurs tombes ont fourni un mobilier intéressant telle cette boucle (fig. 8). La première chapelle était une construction en bois, remplacée bientôt par une église romane en pierre.

L'examen des ossements permet de supposer qu'il s'agit de la tombe d'un jeune individu adulte.

